

Wel uitgezonden, maar geen veteranenstatus

Gomagangers willen erkenning

In de zomer van 1994 meldden 118 militairen zich vrijwillig voor een uitzending naar de Rwandese vluchtelingenkampen in het district Goma in Oost-Zaire. Na een korte voorbereidingstijd – de meesten vertrokken een week na aanmelding – ging de operatie *Provide Care* van start. Omdat het geen vredesoperatie met een VN-mandaat was, maar een humanitaire missie, hebben de Gomagangers geen recht op de veteranenstatus. Maar tijdens de bijeenkomst *Provide Care* die op woensdag 7 mei op het Veteraneninstituut (Vi) in Doorn werd gehouden, bleek dat daar misschien verandering in gaat komen.

Door: Janke Rozemuller

Henk van der Linden (60) is samen met zo'n honderd Gomagangers en partners naar de bijeenkomst *Provide Care* in Doorn gekomen. In tegenstelling tot veel van zijn collega's mag hij zich wél veteraan noemen. Die status heeft de voormalige chauffeur van de Koninklijke Luchtmacht (KLu) te danken aan twee latere uitzendingen naar Bosnië. "Ik snap het verschil niet. Waarom is iemand die Goma een hoop ellende heeft gezien en meegemaakt geen veteraan en iemand die in Italië een keer iets onder een vliegtuig heeft gehangen wel?"

Ook toenmalige commandant van de operatie *Provide Care*, luitenant-kolonel KLu (b.d.) Van de Graaf, sprak in zijn toespraak in niet mis te verstane woorden zijn onbegrip uit. "Het is voor mij onbegrijpelijk dat de definitie van veteraan zo pietluttig door de Defensietop wordt gehanteerd. Ik beschouw dit als een verandering en het tonen van weinig respect voor alle mannen en vrouwen die met hun totale inzet van lichaam en geest meegewerkt hebben om de operatie *Provide Care* tot een goed einde te brengen en het leed van de Rwandese vluchtelingen te verlichten. Het minste wat de minister van Defensie nog kan doen is zonder aarzeling alle mannen en vrouwen van de operatie *Provide*

Care alsnog de veteranenstatus toe te kennen."

Toch veteraan?

Maar ook zonder de veteranenstatus bleken de Gomagangers meer dan welkom op het Veteraneninstituut. "In juridische zin bent u geen veteraan, maar er is absoluut bijzonder veel waardering voor wat u hebt gedaan. We stellen het zeer op prijs dat deze bijeenkomst hier op het Veteraneninstituut plaatsvindt", aldus Vi-voorzitter Martin Zijlstra. "Ik ben ervan overtuigd dat u bij het Veteraneninstituut hoort, maar ga er niet over hoe te regelen dat u alsnog de veteranenstatus verkrijgt." Daarvoor wees hij de Gomagangers op het Veteranen Platform, dat namens 37 veteranenorganisaties richting overheid optreedt op het gebied van belangenbehartiging en algemeen veteranenbeleid.

Ook generaal-majoor KLu Karel Hilderink, gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie, deed een klemmend beroep op het Veteranen Platform en de Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK), tevens Inspecteur der Veteranen. Zowel vice-voorzitter Wim Elgers van het Veteranen Platform als luitenant-kolonel Van den Boorn, stafmedewerker van de IGK, kregen van hem een exemplaar van het herinneringsboek *Care Provided*. "Dan kunnen ze niet vergeten wat ik van ze heb gevraagd", aldus Hilderink. "Het Veteranen Platform is nog niet eerder benaderd over deze kwestie", reageerde vice-voorzitter Elgers. "Dat

Defensie niet mee zou willen werken, is ons onbekend." Volgens hem is het verzoek van de Gomagangers niet bij voorbaat kansloos. Defensie stelt immers dat de operatie *Provide Care* in het verlengde lag van de VN-operatie UNAMIR (*United Nations Assistance Mission in Rwanda*). Een vergelijkbare situatie deed zich voor bij militairen die na de Tweede Wereldoorlog werden ingezet om mijnen en explosieven te ruimen. Hoewel zij feitelijk in een naoorlogse periode actief waren, kregen zij toch de veteranenstatus omdat hun inzet werd gezien als een rechtstreeks gevolg

Operatie Provide Care

Rwanda is een van de kleinste landen in Centraal Afrika (0,8 maal Nederland) met naar schatting ruim acht miljoen inwoners. Etnische spanningen leidden in april 1994 tot een bloedige uitbarsting in de vorm van een genocide. Binnen enkele maanden brachten radicale Hutu's ongeveer 800.000 Tutsi's en gematigde Hutu's om het leven. Na een tegenoffensief van Tutsi's staken in een paar dagen tijd een miljoen vluchtelingen, voornamelijk Hutu's, de grens over naar Zaïre (de huidige Democratische Republiek Congo). Daar verbleven ze in primitieve kampen, zonder water, voedsel of andere voorzieningen. De ziekten (o.a. cholera en dysenterie) die daarop uitbraken kostten nog eens aan tienduizenden het leven.

In het kader van de humanitaire operatie *Provide Care* ('zorg voor zorg') stuurde Defensie op 29 juli 1994 een noodhulpverkenningsteam naar het gebied. Tussen 2 en 9 augustus volgden ruim honderd militairen van de marine (mariniers), landmacht en luchtmacht. Zij hielden zich bezig met het lenigen van de eerste nood en het ondersteunen van hulporganisaties, zoals Artsen zonder Grenzen, Memisa en een Israëliësch veldhospitaal.

Ook werd circa vierhonderd ton aan goederen en materieel overgevlogen. Daarnaast voorzag de krijgsmacht een Zambiaans bataljon van onder meer vijftig viertonners en 27 Landrovers, terwijl instructeurs beschikbaar werden gesteld voor de opleiding van chauffeurs en monteurs. De meeste Nederlanders gingen op 4 september 1994 terug naar Nederland.

Website Goma

Op zo kort mogelijke termijn wordt in samenwerking met het Veteraneninstituut een speciale website over de operatie Provide Care opgebouwd onder de domeinnaam www.providecare.info.

● De massaliteit van de Rwandese vluchtelingenkampen. Foto: Defensievoorlichting/René van Bakel

van de oorlog. "In samenspraak met de IGK en het Veteraneninstituut zullen we dan ook ons best voor u gaan doen", beloofde Elgers.

Burgers geëerd
Hoe belangrijk erkenning is, weten Niek van der Heijden en René van Bakel. Zij werden als burger toegevoegd aan het Nederlandse detachement, om namens Defensie de verslaggeving vanuit het district Goma te verzorgen. In tegenstelling tot de

militairen die deelnamen aan Provide Care, kwamen zij niet in aanmerking voor de Herinneringsmedaille voor Humanitaire hulpverlening bij Rampen, met gesp Rwanda 1994. Uit het nawoord dat Van der Heijden in het herinneringsboek *Care Provided* schreef, blijkt juist de betrokkenheid van de twee met het detachement en de situatie ter plekke. "Normaal gesproken houdt een reportage team de nodige afstand van zijn onderwerp, om het overzicht niet te

verliezen en ook uit een soort zelfbescherming. Dat bleek, zowel voor René van Bakel als voor mijzelf, bij deze operatie niet mogelijk. Wie de ellende van de vluchtelingen rond Goma heeft gezien, kan zich daar niet meer van losmaken. Gelukkig werden we door het detachement volledig opgenomen, ook tijdens de inmiddels gehouden eerste terugkomdag. Ik merk nu al dat het ontmoeten van degenen die daar ook geweest zijn te vergelijken is met het ontmoeten van iemand uit een speciale vriendenkring. Ik hoop dan ook dat dat nog vaak zal gebeuren."

Beiden waren er tijdens de bijeenkomst in Doorn inderdaad weer bij. Tot grote verrassing van de *buddies for life* – zoals Van der Heijden zijn band met Van Bakel omschrijft – kregen ze bijna negen jaar na Goma alsnog de Herinneringsmedaille op de borst gespeld. "Ik heb nooit veel waarde aan dit soort zaken gehecht, maar nu wel", reageerde Van der Heijden. "Waarom? Omdat we nu zichtbaar deel uitmaken van de groep mensen die hier zit. Wij delen

werd in de zaal instemmend geknikt. "De circa anderhalf miljoen vluchtelingen en lokale bewoners op een oppervlakte van enkele tientallen kilometers, de weeïge, zoete stank, de verstikkende rook van tienduizenden vuurtjes die niet meer optrekt, de eindeloze gang van mensen die met teilen, jerrycans en bakjes op weg zijn naar het Kivu-meer om er met cholera besmet water te halen terwijl de lijken voorbij drijven, de mensen die gras afsnijden om te

derzoeker Erik Vermetten van het Centraal Militair Hospitaal/Universitair Medisch Centrum in Utrecht een presentatie over de lange termijn gevolgen van een uitzending. Bij zijn lezing liet hij schokkende beelden zien van de harde realiteit in de Rwandese vluchtelingenkampen. "Ik zou thuis niet zo bewust naar zulke foto's hebben gekeken", reageerde Gomaganger Ruud Hochstenbach (33) na afloop. "Wat ik zo links en rechts hoorde, waren de meeste mensen er toch wel even stil van. Als je die beelden ziet, dan ruik je de geuren van de houtvuurtjes weer. Je voelt bijna weer de keelpijn die je had van de rook in de kampen, de lucht van de diarree en de lijkenlucht."

Hochstenbach was 24 jaar toen hij door de landmacht werd uitgezonden naar Goma. "Ik was net klaar met mijn opleiding en werkte als dienstplichtig verpleegkundige in het perifere team in Veldhoven. Ik had dus al te maken met zieke en overleden mensen. Maar Goma... Ik vind het moeilijk om uit te leggen hoe het daar was. Je mist de geuren en de kleuren. Je moet het zelf hebben geroken en met je eigen ogen hebben gezien. Het was zo mensonteerend. Mensen misten daar gewoon de meest primitieve dingen. En als mensen niks meer hebben, dan worden mensen beesten. Daar schrok ik wel van. Dat was een heel groot contrast met Nederland. Een dode leek daar niet te tellen."

Tijdens de uitzending had Hochstenbach weinig tijd om na te denken over wat hij zag en meemaakte. "Je moest aan de slag, was aan het werk. Als je 's avonds terugkwam bij je maten op het kamp, dan had je het er wel over. Maar je zat er zo middenin, je was niet bewust elke dag bezig met de ellende die je zag. Dat kwam eigenlijk pas toen ik thuis kwam. Toen kwam het contrast tussen waar ik was geweest en waar ik terugkwam."

Hij ging weer aan het werk in Veldhoven, maar moest wennen aan de Nederlandse situatie. "Hier werden mensen al boos als ze tien minuten op een pijnstiller moesten wachten, terwijl de Rwandese vluchtelingen uren en uren op hulp stonden te wachten. Sommigen vielen dood

● Niek van der Heijden (l.) en René van Bakel, die als burger werden toegevoegd aan het Nederlandse detachement in Goma, kregen alsnog een Herinneringsmedaille. Foto: Karin Stroo

iets wat ons permanent verbindt. Ik ben er trots op om – zichtbaar – deel uit te maken van deze groep."

Chaos in Goma
In het al eerder aangehaalde nawoord van het herinneringsboek omschreef Van der Heijden Provide Care als 'waarschijnlijk de kortste, maar beslist een van de meest in- en aangrijpende humanitaire operaties.' Tijdens de bijeenkomst op het Veteraneninstituut sprak hij zelfs van een 'enorme traumatische overdosis'. Toenmalig detachementscommandant Van de Graaf bevestigde dat beeld. "De chaos in Goma in Zaire laat zich niet in een samenhangend verhaal beschrijven. Het kan niet meer zijn dan een lange reeks onuitwisbare indrukken." Tijdens de opsomming die volgde,

eten, de doden die overal in de kampen en langs de wegen liggen, de zieken, zwakken, uitgemergelden en kreupelen, de wanhopigen, de wel-doorvoede Tutsi-soldaten en corrupte Zairese militairen en paramilitaire politie, de wanhopige internationale hulporganisaties, de massagraven en een groot gebrek aan geneeskundige ondersteuning, de dreigende vulkaan – als de vulkanologen het hazenpad zouden kiezen, dan moesten wij er maar achteraan, het gebrek aan transportcapaciteit en de chaos op het vliegveld geven een summier maar toch realistisch beeld van een humanitaire ramp die zich aan het voltrekken was in het district Goma."

Harde realiteit
Tijdens de bijeenkomst op het Veteraneninstituut hield psychiater/on-

neer door ziekte en uitputting. Ik vond het in het begin heel lastig hier weer normaal te functioneren. Uiteindelijk is het me wel gelukt, maar er zijn wel dingen die bij je blijven. Je relateert wat meer."

Tien dagen

Maya Visser (36) is een van de drie marinevrouwen die werd uitgezonden naar Goma. "Wij zaten er al tien dagen eerder dan de landmacht, de luchtmacht en de mariniers. Daar

verwondingen, hoe luguber ook, wel de mooiste verwondingen die je mag hechten. Dat zijn toch de dingen waar je het eigenlijk voor doet. Het was heel nuttig werk."

Visser mag haar uitzending psychisch goed hebben doorstaan, lichamenlijk heeft ze er wel klachten aan overgehouden. "De bezinking van mijn bloed is altijd vrij hoog, dat duidt op ontstekingen. Ik schijn volgens de tropenarts een parasietje meegenomen te hebben en die heeft zich

de mannen en vrouwen van toen weer te treffen." Van Doorn is het met hem eens. "We hadden een aparte band daar. We zaten toch vijf-enhalve week op elkaars lip, met twaalf man in één tent. Dan moet je veel van elkaar kunnen hebben." De oud-Klu'ers maakten in de relatief korte tijd die hun missie duurde veel mee. Zo kwam Faro onder vuur te liggen in Goma en werd Van Doorn tijdens een transport samen met een aantal collega's gegijzeld.

● Ruud Hochstenbach en zijn vriendin tijdens de bijeenkomst voor Gomagangers.

Foto: Karin Stroo

mag best wel wat erkenning voor komen. Toen ik voorafgaand aan deze reünie contact had met de marine, kreeg ik te horen 'Hoezo, Rwanda? Zijn we daar geweest dan?' Dat doet best wel zeer."

Zelf kijkt ze met voldoening terug op haar uitzending als verpleegkundige. "Als ik hoor dat er heel veel Gomagangers zijn die nog psychische klachten hebben, dan is het bijna gênant dat ik er zo positief over kan vertellen. Op medisch gebied heb ik er onwijs veel kunnen doen. Zo heb ik daar een vaccinatiecampagne tegen mazelen gedaan. Ik ben met een tolk en een koelboxje de *bush bush* ingetrokken en heb alle kindertjes die ik tegenkwam gevaccineerd. En ik heb daar mijn eerste bevalling gedaan. In een viertonner. En voor een verpleegkundige zijn kapmes-

genesteld in mijn lever. Die zorgt ervoor dat ik de ene keer 22 kilo afval, dan weer 27 kilo aankom, dan weer afval en dan weer aankom."

Ziek

Ook toenmalig chauffeur/monteur Huub van Doorn (56) en chauffeur Jan Faro (57) van de KLu kwamen terug met lichamelijke klachten. Van Doorn: "We waren allemaal ziek toen we weer thuis kwamen." Faro reageert: "Ik viel twaalf kilo af. Nog steeds heb ik om de twee maanden darmklachten. In het begin had ik ook last van slapeloosheid. Dat duurde twee tot drie maanden. Gelukkig had ik een collega bij wie ik mijn verhaal kwijt kon. Toch denk ik nog regelmatig aan de uitzending." De bijeenkomst op het Veteraneninstituut doet hem goed. "Het is leuk

● Maya Visser is een van de drie marinevrouwen die deelnam aan de operatie Provide Care. Foto: Karin Stroo

"De uitzending had niet veel langer moeten duren", denkt Faro. "Anders waren we keihard geworden, je stompt geestelijk af. Het was een behoorlijk zware uitzending, maar er is weinig waardering voor."

Maya Visser is het met hem eens. "De Gomagangers – en wij marinevrouwen in het bijzonder – hebben te weinig erkenning gekregen. Zowel maatschappelijk als binnen Defensie. Laten we eerst maar eens erkend worden voor het feit dat we zo'n missie hebben gedaan. Als die erkenning er eenmaal is, dan komt de veteranenstatus er denk ik ook wel." Visser en Faro hebben die veteranenstatus al, omdat ze naast hun uitzending naar Goma ook werden uitgezonden naar de Golf. En Van Doorn? "Ik heb niks", antwoordt hij desgevraagd. CP